
กระบวนการบริหารจัดการชะกาศของคณะกรรมการอิสลามประจำจังหวัดปัตตานี

อับดุลเลาะ อับรู่¹, สุไลมาน อาแว²

บทคัดย่อ

การวิจัยนี้มีวัตถุประสงค์ 1) เพื่อศึกษากระบวนการบริหารจัดการชะกาศของคณะกรรมการอิสลามประจำจังหวัดปัตตานี และ 2) เพื่อเสนอแนะแนวทางการพัฒนาการบริหารจัดการชะกาศของคณะกรรมการอิสลามประจำจังหวัดปัตตานี เป็นการวิจัยเชิงคุณภาพ โดยใช้วิธีการศึกษาเอกสาร เก็บข้อมูลภาคสนามโดยการสัมภาษณ์และการสนทนากลุ่ม ประชากรที่ใช้ในการวิจัยคือ ผู้มีส่วนเกี่ยวข้องโดยตรงกับกระบวนการบริหารจัดการชะกาศของคณะกรรมการอิสลามประจำจังหวัดปัตตานี ได้มาโดยการคัดเลือกแบบเจาะจง ได้แก่ ผู้ให้ข้อมูลหลักในการสนทนากลุ่ม จำนวน 12 คน ประกอบด้วยผู้แทนคณะกรรมการชมรมอิหม่าม คอเต็บ และบิหลั่นจังหวัดปัตตานี อำเภอละ 1 คน ส่วนผู้ให้ข้อมูลหลักในการสัมภาษณ์ จำนวน 5 คน ได้แก่ วาเลียอัมรียะจังหวัดปัตตานี ประธานกรรมการอิสลามประจำจังหวัดปัตตานี รองประธานฝ่ายซัรียะ รองประธานฝ่ายเศรษฐกิจ และเหรัญญิกกรรมการอิสลามประจำจังหวัดปัตตานี เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย ได้แก่ ประเด็นที่คณะผู้วิจัยสร้างขึ้นเกี่ยวกับกระบวนการบริหารจัดการชะกาศของคณะกรรมการอิสลามประจำจังหวัดปัตตานี วิเคราะห์ข้อมูลโดยใช้วิธีการวิเคราะห์เชิงพรรณนาและการวิเคราะห์เนื้อหาเพื่อสร้างข้อสรุป

ผลการวิจัย พบว่า กระบวนการและขั้นตอนการจัดเก็บชะกาศของคณะกรรมการอิสลามประจำจังหวัดปัตตานี แบ่งออกเป็น 2 กรณี คือ กรณีที่ 1 เจ้าของทรัพย์สินมาจ่ายชะกาศโดยตรง ณ สำนักงานคณะกรรมการอิสลามประจำจังหวัดปัตตานี และกรณีที่ 2 การแต่งตั้งเจ้าหน้าที่จัดเก็บชะกาศ (อามิล) แต่ละพื้นที่โดยวะลียอัมรียะสำนักงานคณะกรรมการอิสลามประจำจังหวัดปัตตานี ส่วนกระบวนการและขั้นตอนการแจกจ่ายชะกาศของคณะกรรมการอิสลามประจำจังหวัดปัตตานี หลังจากอามิลได้ดำเนินการจัดเก็บแล้ว กำหนดให้อามิลแบ่งชะกาศออกเป็น 8 ส่วน โดยให้แบ่งตามสัดส่วนแก่ผู้ที่มีสิทธิรับชะกาศแต่ละพื้นที่ ส่วนของประเภทที่ไม่มีผู้รับสิทธิชะกาศให้ส่งมอบแก่สำนักงานคณะกรรมการอิสลามประจำจังหวัดปัตตานีเพื่อจะได้บริหารจัดการในส่วนที่เกี่ยวข้องต่อไป

¹ M.A. (Economics), รองศาสตราจารย์ ข้าราชการบำนาญ วิทยาลัยอิสลามศึกษา มหาวิทยาลัยสงขลานครินทร์ วิทยาเขตปัตตานี

² ศษ.ม. (การบริหารและการจัดการการศึกษาอิสลาม), นักวิชาการศึกษา สำนักงานการศึกษาเอกชนจังหวัดปัตตานี

ข้อเสนอแนะแนวทางการพัฒนากระบวนการบริหารจัดการชะกาศของคณะกรรมการอิสลามประจำจังหวัดปัตตานีคือ ควรมีการพัฒนาในด้านต่าง ๆ ได้แก่ ระบบการบริหารจัดการชะกาศ การแต่งตั้งผู้เป็นอามิลชะกาศ การจัดทำบัญชีชะกาศ การจัดตั้งศูนย์รวมที่เป็นเอกเทศ (บัยตุลมาล) การประสานงานและการให้ข้อมูลย้อนกลับ การให้ความรู้ความเข้าใจเกี่ยวกับชะกาศ บทบาทและอำนาจหน้าที่ของอามิล การบริหารจัดการชะกาศในส่วนที่ไม่มีเจ้าของ เป็นต้น

คำสำคัญ: การบริหารจัดการ, ชะกาศ, คณะกรรมการอิสลามประจำจังหวัดปัตตานี

The Process of Zakat Management of Islamic Council of Pattani Province

Abdullah Abru¹
Sulaiman Awae²

Abstract

This research aims 1) to study the process of Zakat Management of Islamic council of Pattani Province and 2) to introduce the improvement process of Zakat Management of Islamic Council of Pattani Province. This was a qualitative research that studied from documentary field and data collected from interview and focus group discussion. The samples used in this research were for those directly involved in the process of Zakat Management of Islamic Council of Pattani Province which derived from selected people. They were 12 people from core data giver in group discussing that included one person in each district from the association of Imam, Khatib, Bilal of Pattani Province and 5 people from core data interviewers, they were Waliyul Amri of Pattani Province, President of Islamic Council of Pattani Province, Vice President from Shariah Section, Vice President of Economic Section and Treasure of Islamic Council of Pattani Province. The instruments used in this research were issues raised by the researcher concerned, the Process of Zakat Management of Islamic Council of Pattani Province. Data analyzed and used in this research were descriptive and content analysis. The result in this study showed that the process and step in collecting Zakat from Islamic Council of Pattani Province divided into 2 ways. These are 1) The asset owner can directly pay to the Zakat collector workers (Amil) at the office of Islamic Council of Pattani Province and 2) The appointment of Zakat Collector in-each area by Waliyul Amri of Islamic Council of Pattani Province. The Zakat distributed by the Islamic Council of Pattani Province after collecting Zakat by workers (Amil) will be divided into 8 categories that are given in proportion to the recipients in each area. The Zakat category which is non receiver will be sent back to the Islamic Council of Pattani Province. The suggestion to improve Zakat Management of Islamic Council of Pattani Province should develop in every dimensions system of Zakat Management, the appointment of Zakat collector, Zakat accounting, and central office for a specific purpose of house treasury (Baitul Mal), turn back coordination and information, knowledge about Zakat, role and authority of workers (Amil) and the Zakat Management in part of non-performing assets.

Keyword: Management, Zakat, Islamic Council of Pattani Province

¹ M.A. (Economics), Associate Professor, College of Islamic Studies, Prince of Songkla University Pattani Campus

² M.Ed. (Islamic Educational Administration and Management), Academic Service Officer, Office of the Private Education Commission, Pattani Province

ความเป็นมาของการวิจัย

ชะกาดเป็นหนึ่งในหลักปฏิบัติห้าประการในอิสลาม เป็นการปฏิบัติศาสนกิจในรูปแบบของการภักดีต่ออัลลอฮ์ ^ﷻ เทียบได้กับการละหมาด โดยสังเกตได้จากข้อเท็จจริงที่ว่าเมื่ออัลกุรอานกล่าวถึงการละหมาดมักจะกล่าวพร้อมกับการจ่ายชะกาดเสมอ ดังที่ Sabiq, Sayyid (1968/3: 5) กล่าวว่า ในคัมภีร์อัลกุรอานมีโองการที่เกี่ยวกับชะกาด 27 โองการ เน้นย้ำให้มุสลิมมีความรับผิดชอบในการละหมาดและจ่ายชะกาดในหลายสำนวน และมีโองการอัลกุรอานหลายโองการที่ชื่นชมอย่างจริงจังสำหรับผู้ปฏิบัติในเรื่องนี้ ตรงกันข้ามอัลกุรอานระบุโทษทัณฑ์อย่างชัดเจนสำหรับผู้ที่ไม่ปฏิบัติตามเรื่องนี้อย่างชัดเจน

يَا أَيُّهَا الَّذِينَ آمَنُوا إِنَّ كَثِيرًا مِّنَ الْأَخْبَارِ وَالرُّغَبَانِ لَيَأْكُلُونَ أَمْوَالَ النَّاسِ بِالْبَاطِلِ وَيَصُدُّونَ عَن سَبِيلِ اللَّهِ ۖ وَالَّذِينَ يَكْرِزُونَ الذَّهَبَ وَالْفِضَّةَ وَلَا يَفْقَهُونَهَا فِي سَبِيلِ اللَّهِ قَبَسَتْهُم بِعَذَابٍ أَلِيمٍ (34) يَوْمَ يُجْمَعُ عَلَيْهَا فِي نَارٍ جَهَنَّمَ فُتْكُوىٰ بِهَا جِبَاهُهُمْ وَجُنُوبُهُمْ وَظُهُورُهُمْ ۖ هَٰذَا مَا كُنْتُمْ لَأَنفُسِكُمْ فَذَوْفُوا مَا كُنْتُمْ تَكْبُرُونَ (35)

ความหมาย “บรรดาผู้ศรัทธาทั้งหลาย! แท้จริงจำนวนมากมายจากบรรดานักปราชญ์ และบาทหลวงนั้นกินทรัพย์สินของประชาชนโดยไม่ชอบ และขัดขวาง (ผู้คน) ให้ออกจากทางของอัลลอฮ์และบรรดาผู้ที่สะสม

ทองและเงิน และไม่จ่ายมันในทางของอัลลอฮ์นั้น จงแจ้งข่าวดีแก่พวกเขาเถิด ด้วยการลงโทษอันเจ็บปวด วันที่มันจะถูกเผาไฟนรกแห่งญะฮันนัม แล้วหน้าผากของพวกเขา และสีข้างของพวกเขา และหลังของพวกเขาจะถูก نابด้วยมัน นี่แหละคือสิ่งที่พวกเขาได้สะสมไว้เพื่อตัวของพวกเจ้าเอง ดังนั้นจงลืมนสิ่งที่พวกเขาสะสมไว้เถิด” (อัลเตาบะฮ์: 34-35)

เมื่อรัฐอิสลามมีความมั่นคง คำสั่งให้อ่านจกเก็บชะกาดจึงเกิดขึ้น ดังอายะฮ์

حُذِّ مِنْ أَمْوَالِهِمْ صَدَقَةً تُطَهِّرُهُمْ وَتُزَكِّيهِمْ بِهَا وَصَلَّ عَلَيْهِمْ ۖ إِنَّ صَلَاتَكَ سَكَنٌ لَهُمْ ۖ وَاللَّهُ سَمِيعٌ عَلِيمٌ

ความหมาย “(มุฮัมมัด) เจ้าจงเอาส่วนหนึ่งจากทรัพย์สินสมบัติของพวกเขาเป็นทาน เพื่อให้พวกเขาบริสุทธิ์ และล้างมลทินของพวกเขาด้วยส่วนตัวที่เป็นทานนั้น และเจ้าจงขอพรให้แก่พวกเขาเถิด เพราะแท้จริงการขอพรของพวกเจ้านั้น ทำให้เกิดความสุขใจแก่พวกเขา และอัลลอฮ์นั้นเป็นผู้ทรงได้ยิน ผู้ทรงรอบรู้” (อัลเตาบะฮ์ : 103)

คำสอนเกี่ยวกับชะกาดเป็นคำสอนหนึ่งที่เป็นรากฐานและพลังทางสังคมและเศรษฐกิจในวิถีชีวิตประชาชาติมุสลิม ชะกาดมีมิติมากมายครบถ้วนและสมบูรณ์ในตัวของมันเอง นับได้ว่าเป็นสถาบันหนึ่งที่มีกระบวนการเป็นพลวัต (Dynamic) ครบถ้วน ไม่แตกต่างกับบทบัญญัติอิสลามอื่น ๆ เพราะสถาบันนี้ประกอบด้วยคุณค่าทางเศรษฐกิจ สังคม การ

ปฏิบัติการรักดี จิตวิญญาณ โลกนี้และโลกหน้า ถ้าสามารถนำมิติต่าง ๆ ของชะกาศไปปรับใช้ให้ปรากฏเป็นจริงได้ ก็เท่ากับว่าชะกาศจะเป็นแหล่งสร้างความก้าวหน้าที่ครอบคลุมทุกมิติอย่างดียิ่งสำหรับมุสลิม เพื่อการฟื้นฟูสังคมมุสลิมด้านหนึ่งให้เจริญรุ่งเรืองต่อไป

ปัจจุบันสิ่งหนึ่งที่น่าจะช่วยส่งเสริมให้ชะกาศได้แสดงบทบาทในการพัฒนาอย่างเป็นรูปธรรมและมีความชัดเจนคือกองทุนชะกาศ ซึ่งควรต้องอยู่ในความจำเป็นเร่งด่วนประการหนึ่งในสังคมมุสลิม ที่ต้องช่วยกันผลักดันและเรียกร้องเชิญชวนเพื่อให้มันสามารถเกิดขึ้นได้จริง และต้องอาศัยบุคลากรที่มีความรู้ความสามารถทุ่มเทเสียสละในการบริหารจัดการเพื่อให้มีประสิทธิภาพในการทำงาน มีความซื่อสัตย์และเป็นที่น่าเชื่อถือของผู้ที่จะจ่ายชะกาศให้ ทั้งนี้ปัจจัยหลัก ๆ ที่คาดว่าจะ เป็นอุปสรรคที่ทำให้การบริหารจัดการชะกาศในสังคมมุสลิมยังขาดประสิทธิภาพคือ (1) สังคมบางส่วนยังไม่รู้หน้าที่ของตนเกี่ยวกับการจ่ายชะกาศ หรือรู้แล้วแต่ก็ยังละเลยเนื่องด้วยความเข้าใจที่ไม่ถูกต้องตอบทบัญญัติต่าง ๆ ที่เกี่ยวข้อง (2) การที่ผู้จ่ายชะกาศไม่เชื่อมั่นในองค์กร หน่วยงาน หรือผู้ที่รับหน้าที่จัดเก็บชะกาศว่าชะกาศที่ตนจ่ายไปจะถูกนำไปจ่ายให้กับผู้ที่มีคุณสมบัติควรได้รับชะกาศอย่างถูกต้องหรือไม่ (3) ขาดความรับผิดชอบและความซื่อสัตย์ ซึ่งเป็นปัจจัยที่เกี่ยวข้องกับองค์กรและหน่วยงานที่ทำหน้าที่รวบรวมชะกาศจนส่งผลให้เกิดปัญหาในข้อที่ได้กล่าวมา

ข้างต้น และ (4) การจัดการที่ไม่ดีและไม่เป็นระบบ หมายถึง การบริหารจัดการที่สะเปะสะปะ ไม่มีการควบคุมอย่างรัดกุมและได้มาตรฐานในการจัดเก็บ การทำบัญชี การแจกจ่าย และการประเมินผลการทำงาน รวมทั้งความโปร่งใสในด้านต่าง ๆ (ซูฟอัม อุษมาน, 2010 : 11-12)

จากการศึกษาเอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับชะกาศ พบว่า สภาพปัญหาการดำเนินงานเกี่ยวกับกระบวนการบริหารจัดการชะกาศในแต่ละพื้นที่ยังมีปัญหาและอุปสรรคในด้านต่าง ๆ หลายประการ ดังเช่นงานวิจัยของสุนทร วงศ์หมัดทอง (2548) เรื่องระบบชะกาศและการประยุกต์ใช้ในสังคมมุสลิม อำเภอสิงหนคร จังหวัดสงขลา ได้สรุประบบชะกาศของมุสลิมในอำเภอสิงหนครไว้อย่างน่าสนใจ คือ (1) ไม่มีการแจกจ่ายอย่างเป็นระบบ ส่วนมากต่างคนต่างจ่ายเมื่อถึงเวลาที่ต้องจ่ายชะกาศ (2) มีการขัดแย้งว่าจะจัดตั้งอามิลในแต่ละพื้นที่เพื่อเก็บชะกาศอย่างเป็นระบบหรือไม่ และ (3) การจ่ายชะกาศได้มีการขัดแย้งกันสองทศนะคือ ทศนะที่หนึ่งเจ้าของทรัพย์สินจ่ายด้วยตนเอง และทศนะที่สองจะต้องจ่ายให้แก่ผู้ปกครองเท่านั้น

งานวิจัยของรอมลี โต๊ะตันหยง (2550) เรื่องการจัดการชะกาศของคณะกรรมการอิสลามประจำจังหวัดและคณะกรรมการอิสลามประจำมัสยิดในจังหวัดชายแดนภาคใต้ของไทย ได้สรุปประเด็นปัญหาพร้อมกับข้อเสนอแนะในการบริหารจัดการชะกาศว่า (1) การบริหารจัดการชะกาศต้องมี

ความรู้ในสายสามัญอันเกี่ยวข้องกับการบริหารจัดการ เพราะถ้ามีความรู้ในเรื่องศาสนาเพียงอย่างเดียวอาจมีปัญหาในเรื่องการบริหารชะกาดได้ (2) การทำงานมีลักษณะซ้ำซ้อน คือ คณะกรรมการมัสยิดบางคนยังเป็นคณะกรรมการอิสลามประจำจังหวัดด้วย จึงเสนอให้มีการแบ่งงานทำในส่วนที่เกี่ยวข้องชะกาด (3) เจ้าหน้าที่บริหารจัดการชะกาดขาดการดำเนินงานในภาคสนามอย่างจริงจัง (4) การบริหารองค์กรศาสนาอิสลามที่มีอยู่ในปัจจุบันครอบคลุมการบริหารจัดการชะกาดหรือไม่ และแนวทางการใช้กฎหมายการจัดการชะกาดในอนาคตควรปรับปรุงอย่างไรให้มีประสิทธิภาพสูงสุด เช่น การจัดตั้งองค์กรกองทุนชะกาดหรือบัยตุลมาล

และรายงานวิชาการกองทุนชะกาด (เอกสารวิชาการหมายเลข 8, 2550 : 128) ได้สรุปผลการวิจัยว่า มีความจำเป็นที่จะต้องมีการจัดตั้งองค์กรเพื่อบริหารจัดการชะกาดทั้งในหน่วยงานของรัฐและเอกชน ซึ่งหน่วยงานทั้งสองส่วนต้องเป็นอิสระซึ่งกันและกัน ผู้ทำหน้าที่เป็นผู้บริหารกองทุนชะกาดจะต้องมีคุณสมบัติตามที่กำหนด การบริหารจัดการต้องมีความโปร่งใส สามารถตรวจสอบได้ ตลอดจนมีการกำหนดความรับผิดชอบและกำหนดบทลงโทษของคณะผู้บริหารและเจ้าหน้าที่ ๆ เกี่ยวข้องกับชะกาดขึ้นโดยเฉพาะ ซึ่งการที่จะกำหนดกลไกต่าง ๆ เหล่านี้ได้ จะต้องมีบทบัญญัติของกฎหมายรองรับสิทธิหน้าที่และความรับผิดชอบเหล่านั้นไว้อย่างชัดเจน

จากความสำคัญชะกาดที่กล่าวถึง ประกอบกับผลการวิจัยที่นำเสนอ ผู้วิจัยจึงมีความสนใจที่จะศึกษากระบวนการบริหารจัดการชะกาดของคณะกรรมการอิสลามประจำจังหวัดปัตตานี

วัตถุประสงค์การวิจัย

ผู้วิจัยได้กำหนดวัตถุประสงค์ของการวิจัย ดังนี้

1. เพื่อศึกษากระบวนการบริหารจัดการชะกาดของคณะกรรมการอิสลามประจำจังหวัดปัตตานี
2. เพื่อเสนอแนะแนวทางการพัฒนาการบริหารจัดการชะกาดของคณะกรรมการอิสลามประจำจังหวัดปัตตานี

ความสำคัญและประโยชน์ของการวิจัย

ผลการวิจัยมีความสำคัญและประโยชน์ ดังนี้

1. ทราบกระบวนการบริหารจัดการชะกาดของคณะกรรมการอิสลามประจำจังหวัดปัตตานี เพื่อเป็นข้อสนเทศสำหรับคณะกรรมการอิสลามประจำจังหวัดปัตตานีที่จะนำไปเป็นแนวทางในการบริหารจัดการชะกาดของคณะกรรมการอิสลามประจำจังหวัดปัตตานี
2. ได้ขอเสนอแนะแนวทางการพัฒนากระบวนการบริหารจัดการชะกาดของคณะกรรมการอิสลามประจำจังหวัดปัตตานีเพื่อนำไปใช้เป็นแนวทางในการปรับปรุงและ

พัฒนาการบริหารจัดการชะกาดของ
คณะกรรมการอิสลามประจำจังหวัดปัตตานี

ขอบเขตของการวิจัย

เพื่อให้การวิจัยดำเนินไปตาม
วัตถุประสงค์ ผู้วิจัยจึงกำหนดขอบเขตของการ
วิจัยไว้ดังนี้

1. ขอบเขตด้านเนื้อหา

จากการทบทวนอัลกรุอัน อัลหะดีษ
ตลอดจนเอกสารตำรา หนังสือ บทความซึ่ง
เกี่ยวข้องกับองค์ความรู้ด้วยชะกาด และ
งานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับชะกาด ได้แก่ งานวิจัย
ของซัย หะซาเล็ม และคณะ (2550) ตายูติน
อุสมาน และคณะ (2548) สุนทร วงศ์หมัดทอง
(2547) รอมลี โต๊ะตันหยง (2550) อับดุลสุโก
ดินอะ (2555) อับดุลเลาะ หนุ่มสุข (2550)
และอับดุลเลาะ อับรู (2543; 2547) ผู้วิจัยได้
ประมวลสรุปเนื้อหาเพื่อเป็นกรอบแนวทางใน
การวิจัยเรื่องกระบวนการบริหารจัดการชะกาด
ของคณะกรรมการอิสลามประจำจังหวัด
ปัตตานี 2 ด้าน ได้แก่ 1) ด้านการจัดเก็บ
ชะกาด และ 2) ด้านการแจกจ่ายชะกาด

2. ขอบเขตของประชากร

ผู้วิจัยได้กำหนดขอบเขตของ
ประชากรในการวิจัยครั้งนี้คือ ผู้มีส่วนเกี่ยวข้อง
โดยตรงกับกระบวนการบริหารจัดการ
ชะกาดของคณะกรรมการอิสลามประจำ
จังหวัดปัตตานี ได้มาโดยการคัดเลือกแบบ
เจาะจง (Purposive Sampling) ดังนี้

ผู้ให้ข้อมูลหลัก (Key Informant) ใน
การสนทนากลุ่ม (Focus Group) จำนวน 12
คน ประกอบด้วย ผู้แทนคณะกรรมการชมรม
อิหม่าม คอเต็บ และบิหลันจังหวัดปัตตานี
อำเภอละ 1 คน

ผู้ให้ข้อมูลหลักในการสัมภาษณ์
(Interview) จำนวน 5 คน ได้แก่ วาสิย์อัมรีย
จังหวัดปัตตานี ประธานคณะกรรมการอิสลาม
ประจำจังหวัดปัตตานี รองประธานฝ่ายซัรีย
รองประธานฝ่ายเศรษฐกิจ และเหรียญ
คณะกรรมการอิสลามประจำจังหวัดปัตตานี

3. ขอบเขตด้านตัวแปร

ตัวแปรต้น (Independent
Variables) ได้แก่ วุฒิการศึกษา ตำแหน่ง
ปัจจุบัน และอายุการทำงานในตำแหน่ง
ปัจจุบัน

ตัวแปรตาม (Dependent
Variables) ได้แก่ กระบวนการบริหารจัดการ
ชะกาดของคณะกรรมการอิสลามประจำ
จังหวัดปัตตานี 2 ด้าน ประกอบด้วย ด้านการ
จัดเก็บชะกาดและด้านการแจกจ่ายชะกาด

นิยามศัพท์ปฏิบัติการ

นิยามศัพท์สำคัญที่ใช้ในการวิจัยครั้ง
นี้ได้แก่

1. ชะกาด หมายถึง ทรัพย์สินจำนวน
หนึ่งที่อัลลอฮ์กำหนดจัดเก็บจากคนรวยเมื่อ
ครอบครองทรัพย์สินในภักดิ์ที่แน่นอน ได้แก่
ทองคำ เงิน ปศุสัตว์ ธัญพืช ผลไม้ สินแร่ต่าง ๆ

ทรัพย์สินที่ถูกลัก และทรัพย์สินที่ใช้ในการค้า ฯลฯ ใหม่อบแกผู้มีสิทธิรับชะกาศ

2. กระบวนการบริหารจัดการชะกาศ หมายถึง กระบวนการในการจัดเก็บรวบรวม ชะกาศและการแจกจ่ายแกผู้มีสิทธิรวมทั้งการ แต่งตั้งผู้ทำหน้าที่อื่นเกี่ยวข้องกับชะกาศของ สำนักงานคณะกรรมการอิสลามประจำจังหวัด ปัตตานี

3. การจัดเก็บชะกาศ หมายถึง กระบวนการของคณะกรรมการอิสลามประจำ จังหวัดปัตตานีในการรวบรวมทรัพย์สินที่ต้อง กระจายชะกาศตามบทบัญญัติอิสลาม

4. การแจกจ่ายชะกาศ หมายถึง การ ปฏิบัติหน้าที่ของคณะกรรมการอิสลามประจำ จังหวัดปัตตานีในการรวบรวมทรัพย์สินชะกาศ ที่ได้รับ เพื่อมอบแกผู้มีสิทธิรับชะกาศตามที่ บทบัญญัติอิสลามได้กำหนดไว้จำนวน 8 ประเภท ได้แก่ ผูกากจน ผู้ขัดสน ผู้ทำหน้าที่ จัดการชะกาศ ผู้ที่หัวใจของเขาคือการความ อบอุ่น ทาสที่ต้องการไถ่ตัวเองเป็นอิสระ ผู้ที่มี หนี้สิน ผู้ที่ทำงานในหนทางของอัลลอฮ์ และผู้ ที่เดินทาง

5. คณะกรรมการอิสลามประจำ จังหวัดปัตตานี หมายถึง บุคคลที่อิหม่าม ประจำมัสยิดในจังหวัดปัตตานี เป็นผู้คัดเลือก ให้ดำรงตำแหน่งเป็นคณะกรรมการอิสลาม ประจำจังหวัดปัตตานี โดยมีวาระการดำรง ตำแหน่งคราวละ 6 ปี ตามที่พระราชบัญญัติ การบริหารองค์กรศาสนาอิสลาม พุทธศักราช 2540 กำหนด

6. คณะกรรมการชมรมอิหม่าม คอเต็บและบิหลัน หมายถึง บุคคลที่อิหม่าม ประจำมัสยิดแต่ละอำเภอเป็นผู้คัดเลือกให้ ดำรงตำแหน่งเป็นคณะกรรมการชมรมอิหม่าม คอเต็บและบิหลันในอำเภอนั้น ๆ ทำหน้าที่เป็น ผู้ประสานงานระหว่างสำนักงานคณะกรรมการ อิสลามประจำจังหวัดปัตตานีกับอิหม่ามใน จังหวัดปัตตานี

ผลการวิจัย

ผลการวิจัยจากการศึกษาเอกสาร การสนทนากลุ่ม และการสัมภาษณ์ สรุปรุ ประเด็นดังนี้

1. ผู้ให้ข้อมูลหลักในการสนทนากลุ่ม และสัมภาษณ์มีวุฒิการศึกษาสามัญสูงสุดคือ มัธยมศึกษาตอนปลายหรือเทียบเท่า จำนวน 12 คน มีวุฒิการศึกษาศาสนาสูงสุดคือ ปริญญาตรีขึ้นไป จำนวน 14 คน ปฏิบัติหน้าที่ คณะกรรมการชมรมอิหม่าม คอเต็บ และบิ หลันมากที่สุด จำนวน 12 คน และมีอายุการ ทำงานในตำแหน่งปัจจุบันมากที่สุดคือ 11 ปีขึ้นไป จำนวน 12 คน

2. ผลการวิเคราะห์ข้อมูลกระบวนการ บริหารจัดการชะกาศของคณะกรรมการ อิสลามประจำจังหวัดปัตตานี พบว่า

2.1 ด้านการจัดเก็บชะกาศ พบว่า กระบวนการและขั้นตอนการจัดเก็บชะกาศของ คณะกรรมการอิสลามประจำจังหวัดปัตตานี แบ่งออกเป็น 2 กรณี คือ

กรณีที่ 1 เจ้าของทรัพย์สินมาจ่ายชะกาศโดยตรง ณ สำนักงานคณะกรรมการอิสลามประจำจังหวัดปัตตานี ในกรณีนี้หลังจากผู้ประสงค์แจ้งจำนวนยอดการจ่ายชะกาศแล้ว ทางสำนักงานคณะกรรมการอิสลามประจำจังหวัดปัตตานี โดยฝ่ายการเงินจะออกใบเสร็จไว้เป็นหลักฐาน

กรณีที่ 2 แต่งตั้งเจ้าหน้าที่จัดเก็บชะกาศพิรต์และชะกาศอื่น ๆ (อามิล) ในกรณีนี้คือ ในแต่ละปีช่วงก่อนสิ้นวันสุดท้ายของเดือนรอมฎอน ทางสำนักงานคณะกรรมการอิสลามประจำจังหวัดปัตตานี ทำหนังสือเชิญอิหม่าม คอเต็บและบิหลัน ในมัสยิดจังหวัดปัตตานีทุกแห่ง โดยแจกจ่ายหนังสือผ่านชมรมอิหม่าม คอเต็บและบิหลันแต่ละอำเภอเพื่อให้กลุ่มเป้าหมายเข้าร่วมรับฟังการบรรยายและชี้แจงประเด็นเกี่ยวกับชะกาศ โดยจำแนกกลุ่มเป้าหมายเป็นรุ่น ๆ ละประมาณ 2-3 อำเภอ จัดประชุม ณ ห้องประชุมสำนักงานคณะกรรมการอิสลามประจำจังหวัดปัตตานี เพื่อให้ผู้ทำหน้าที่จัดเก็บชะกาศ (อามิล) มีความรู้และทักษะ รวมถึงเปิดโอกาสให้สอบถามประเด็นปัญหาเกี่ยวกับชะกาศ มีการแจกจ่ายเอกสารเกี่ยวกับชะกาศ ตลอดจนเอกสารเกี่ยวกับประกาศสำนักงานคณะกรรมการอิสลามประจำจังหวัดปัตตานี เรื่องชะกาศ โดยผู้ทำหน้าที่บรรยายเกี่ยวกับชะกาศ คือคณะกรรมการอิสลามประจำจังหวัดปัตตานี สับเปลี่ยนหมุนเวียนกันบรรยายให้ความรู้ และหลังจากฟังการบรรยาย มีการ

ซักถามและตอบประเด็นปัญหาเกี่ยวกับชะกาศเสร็จสิ้น ทางวาสิยอัมรียจังหวัดปัตตานีจะทำการเตาเลียะฮ์ ผู้ที่จะทำหน้าที่เป็นอามิล ซึ่งได้แก่ อิหม่าม คอเต็บ บิหลัน และหรือคณะกรรมการประจำมัสยิดที่ทางอิหม่ามได้เสนอขอให้ทางวาสิยอัมรียแต่งตั้งเพิ่มเติม เพื่อให้ทำหน้าที่เป็นอามิลในการจัดเก็บชะกาศของแต่ละมัสยิด ซึ่งบทบาทหน้าที่ของวาสิยอัมรียเกี่ยวกับการจัดการชะกาศนั้น ทางผู้ให้ข้อมูลหลักให้ข้อมูลว่าเป็นสิ่งที่วาญิบสำหรับวาสิยอัมรียที่จะต้องบริหารจัดการชะกาศในพื้นที่ เพื่อให้การดำเนินการเกี่ยวกับชะกาศนั้นเป็นไปโดยสมบูรณ์ ดังคำตรัสของอัลลอฮ์ﷻ ความว่า “(มุฮัมมัด) เจ้าจงเอาส่วนหนึ่งจากทรัพย์สินสมบัติของพวกเขาเป็นทาน เพื่อทำให้พวกเขาบริสุทธิ์ และล้างมลทินของพวกเขาด้วยสิ่งที่เป็นทานนั้น และเจ้าจงขอพรให้แก่พวกเขาเถิด เพราะแท้จริงการขอพรของเจ้านั้น ทำให้เกิดความสุขแก่พวกเขา และอัลลอฮ์เป็นผู้ทรงได้ยิน ผู้ทรงรอบรู้” (อัต-เตาเบฮ์ : 103) ผู้ให้ข้อมูลหลัก กล่าวว่า โองการดังกล่าวแม้ว่าจะประทานแก่ท่านรอซูลﷺ แต่ในแง่ของบทบัญญัติ (หุกม) แล้ว หมายความว่ารวมถึงวาสิยอัมรียด้วย ดังนั้น บทบาทของวาสิยอัมรียในการแต่งตั้งผู้จัดเก็บชะกาศของสำนักงานคณะกรรมการอิสลามประจำจังหวัดปัตตานีเป็นไปตามแนวทางการปฏิบัติของท่านรอซูลในขณะที่ท่านยังมีชีวิตอยู่ และในสมัยของบรรดาอฮาบะฮ์หลังจากท่านรอซูลสิ้นชีพไปแล้ว ดังเช่น ท่านรอซูลﷺ ได้แต่งตั้งมุอาซ เบนุ

ญะบัล เป็นอามิลชะกาดที่เยเมน ท่านได้สั่งเสีย แก่ลูกชายไว้ตอนหนึ่งว่า

ความว่า : จงบอกพวกเขาว่าอัลลอฮ์ ได้ทรงกำหนดชะกาดเหนือพวกเขา โดยเก็บ จากคนร่ำรวยของพวกเขา และจ่ายคืนให้แก่ คนยากจนของพวกเขา (บันทึกโดย al-Bukhari : 1496)

การดำเนินการจัดเก็บชะกาดของ สำนักงานคณะกรรมการอิสลามประจำจังหวัด ปัตตานีตลอดระยะเวลาที่ผ่านมาจนถึงปี พ.ศ. 2556 จะกำหนดให้จ่ายชะกาดปีละรายเป็น ข้าวสารจำนวน 3 ลิตรกับอีก 1 กระป๋องนม ตรามะลิ หรือซังกิโละในปริมาณ 2.7 กิโลกรัม หรือชาวบ้านสามารถนำเงินมาซื้อข้าวสารจากผู้ เป็นอามิล (โดยผู้เป็นอามิลสามารถขายข้าวสาร ชะกาดได้โดยได้รับอนุญาตจากวาสิยอัมรีย) ส่วนราคาของข้าวสารในแต่ละปี จะแตกต่างกัน ตามราคาของปีนั้น ๆ โดยการกำหนดราคาของ ข้าวสารตามจำนวนชะกาดผ่านการพูดคุยใน เวทีของสมาพันธ์คณะกรรมการอิสลามห้า จังหวัดชายแดนภาคใต้ (PERMAI) ก่อน และ ออกเป็นประกาศของสำนักงาน ส่วนในปี พ.ศ. 2557 เป็นต้นมา ทางสำนักงานคณะกรรมการ อิสลามประจำจังหวัดปัตตานีได้จัดประชุมสภา อุลามาอของสำนักงานฯ โดยมติเสียงข้างมาก เห็นชอบให้วาสิยอัมรียประกาศให้ออกชะกาด เป็นตัวเงินแทนข้าวสารได้ โดยยึดตามทัศนะ ของอิหม่ามอัชเชารี ท่านอิหม่ามอบูฮะนีฟะฮ์ และสาธุศิษย์ของท่านที่กล่าวว่า อนุญาตให้ ออกชะกาดเป็นค่าที่ถูกตีราคาได้ เช่น ธนบัตร

หรือเงินตรา โดยอ้างการรายงานถึงท่านอุมัร อิบน์ อัลคัลละบ์ และท่านอัลฮะซัน อัลบะ ศอรัย

ในส่วนของผู้ที่ได้รับการแต่งตั้งให้ เป็นอามิลชะกาดนั้น ผู้ให้ข้อมูลหลักให้ข้อมูลว่า อามิลที่ได้รับการแต่งตั้งมีอำนาจหน้าที่ในการ ดำเนินการเฉพาะตามที่วาสิยอัมรียได้แต่งตั้ง ไม่อาจที่จะดำเนินการนอกเหนือจากนี้ได้ นอกจากนี้ ผู้ที่ดำรงตำแหน่งอิหม่ามในแต่ละ พื้นที่ นอกจากจะได้รับแต่งตั้งให้เป็นอามิล ชะกาดแล้ว วาสิยอัมรียได้แต่งตั้งให้เป็นกอยยิม ด้วย ซึ่งกอยยิมคือผู้ทำหน้าที่เกี่ยวกับชะกาด ของเด็กกำพร้าในชุมชน

2.2 ด้านการแจกจ่ายชะกาด พบว่า หลังจากที่อามิลได้จัดเก็บชะกาดแล้ว อามิล ดำเนินการแบ่งสรรตามบทบาทหน้าที่ได้รับการ แต่งตั้งจากวาสิยอัมรีย โดยการวิธีการแบ่งนั้น ทางสำนักงานคณะกรรมการอิสลามประจำ จังหวัดปัตตานีกำหนดให้แบ่งชะกาดออกเป็น 8 ส่วน โดยยึดตามแนวทางการดำเนินการของวา สิยอัมรียในอดีตคือ โต๊ะครูหะยีอับลกอเดร์ เบ็ญ มุฮัมหมัดตอยยิบ ซึ่งท่านได้ให้ฟัตวา เกี่ยวกับการแบ่งชะกาดในพื้นที่มี 2 แนวทาง คือ แนวทางที่ 1 แบ่งชะกาดทั้งหมดที่รวบรวม มาได้แก่ผู้มีสิทธิรับชะกาดที่มีอยู่ในพื้นที่นั้น ๆ และแนวทางที่ 2 แบ่งออกเป็น 8 ส่วน โดย ส่วนที่ 1 สำหรับผู้ยากจน (ฟาگیر) ส่วนที่ 2 สำหรับผู้ขัดสน (มัสกิน) ส่วนที่ 3 สำหรับผู้ทำ หน้าที่จัดการชะกาด (อามิล) ส่วนที่ 4 สำหรับผู้ที่หัวใจของเขาต้องการความอบอุ่น

(มอลล์ฟ) ส่วนที่ 5 สำหรับทาสที่ต้องการไถ่ตัวเองเป็นอิสระ (ริกอบ) ส่วนที่ 6 สำหรับผู้ที่มีหนี้สิน (ฆอริมีน) ส่วนที่ 7 สำหรับผู้ที่ทำงานในหนทางของอัลลอฮ์ (ฟิสะบียิลลิลลาฮ์) และส่วนที่ 8 สำหรับผู้ที่เดินทาง (อิบนิสสะบิล)

จากผู้มีสิทธิรับชะกาศ 8 จำพวกข้างต้น ทางวาเลียอัมรีย์ได้ระบุถึงแนวทางการแจกจ่ายไว้ในสำนวนของการเตลียะฮ์ก่อนการจัดเก็บชะกาศ คือให้แบ่งตามสัดส่วนแก่ผู้ที่มีสิทธิรับชะกาศ ซึ่งโดยหลักแล้วแต่ละพื้นที่จะมีผู้รับชะกาศจำนวน 4 จำพวก ได้แก่ ส่วนที่ 1 สำหรับผู้ยากจน (ฟาگیر) ส่วนที่ 2 สำหรับผู้ขัดสน (มิลกีน) ส่วนที่ 3 สำหรับผู้ทำหน้าที่จัดการชะกาศ (อามิล) และส่วนที่ 4 สำหรับผู้ที่หัวใจของเขาต้องการความอบอุ่น (มอลล์ฟ) ส่วนอีก 4 จำพวกที่เหลือ มีบ้างเป็นบางพื้นที่ ส่วนของประเภทที่ไม่มีผู้รับชะกาศนั้น ทางวาเลียอัมรีย์กำหนดให้อามิลส่งมอบให้แก่วาเลียอัมรีย์หรือรองวาเลียอัมรีย์ ณ สำนักงานคณะกรรมการอิสลามประจำจังหวัดปัตตานี เพื่อจะได้บริหารจัดการในส่วนที่เกี่ยวข้องต่อไป ซึ่งทางสำนักงานคณะกรรมการอิสลามประจำจังหวัดปัตตานีได้ยึดการดำเนินงานตามแนวทางที่ 2 และหลังจากอามิลชะกาศนำชะกาศในส่วนที่ไม่มีผู้รับมาส่งมอบแล้ว ทางวาเลียอัมรีย์หรือรองวาเลียอัมรีย์จะบันทึกลงในแบบบันทึกชะกาศของสำนักงาน หลังจากนั้นจะเก็บชะกาศไว้ส่วนหนึ่ง คือประเภทชะกาศในส่วนที่ 8 ส่วนของผู้เดินทาง (อิบนิสสะบิล) เก็บไว้ที่สำนักงานคณะกรรมการอิสลามประจำจังหวัดปัตตานี

เพื่อมอบให้แก่ผู้เดินทาง (อิบนิสสะบิล) เนื่องจากบุคคลประเภทนี้ส่วนใหญ่จะขอรับชะกาศจากสำนักงานหรือบริหารจัดการมอบให้แก่ผู้ที่มีความจำเป็นมากกว่า นอกจากนี้ หากมีผู้เดินทาง (อิบนิสสะบิล) มาขอชะกาศในแต่ละพื้นที่ทางสำนักงานให้แจ้งบุคคลดังกล่าวมาขอรับชะกาศได้ที่สำนักงาน ส่วนชะกาศประเภทอื่น ๆ ที่ไม่มีผู้รับในส่วนที่เหลือ ทางวาเลียอัมรีย์หรือรองวาเลียอัมรีย์จะอนุญาตให้ทางอามิลนำไปใช้ในกิจการศาสนาในพื้นที่ของตนตามที่เห็นควรต่อไป

3. จากการศึกษาดูเอกสาร การสนทนากลุ่มและการสัมภาษณ์ พบว่ากระบวนการบริหารจัดการชะกาศของสำนักงานคณะกรรมการอิสลามประจำจังหวัดปัตตานีมีประเด็นปัญหาที่จำเป็นต้องได้รับการพัฒนาเชิงระบบ ดังนี้

3.1 การบริหารจัดการชะกาศของสำนักงานยังไม่มีระบบที่ชัดเจน การดำเนินงานเป็นไปตามที่เคยปฏิบัติในอดีตที่ผ่านมา

3.2 ไม่มีคำสั่งแต่งตั้งผู้รับผิดชอบที่ชัดเจน เป็นลายลักษณ์อักษร

3.3 กระบวนการบริหารจัดการชะกาศไม่มีความชัดเจนในเชิงบัญชี ไม่ได้เป็นระบบบัญชี เป็นแค่การบันทึก

3.4 ขาดศูนย์รวมที่เป็นเอกเทศ เช่น บัญชีตุลมาล

3.5 ทรัพย์สินในกองทุนชะกาศมีเฉพาะชะกาศฟิฏเราะฮ์ จึงจะแยกบัญชีไม่ได้

3.6 ขาดผู้ประสานงานในระดับล่าง คือ การดำเนินงานปัจจุบันเป็นการประสานงานระหว่างสำนักงานคณะกรรมการอิสลามประจำจังหวัดปัตตานีกับชมรมอิหม่าม คอเต็บและบิหลัน ยังไม่มีการส่งผลสะท้อนย้อนกลับระหว่างอิหม่ามและสัปบุรุษในพื้นที่

3.7 การจ่ายชะกาดของสัปบุรุษในพื้นที่ ที่ดำเนินการที่ผ่านมา จำแนกออกเป็น 3 จำพวก ได้แก่ 1) จ่ายโดยผ่านอามิลที่ได้รับการแต่งตั้ง 2) จ่ายตามความต้องการของตน และ 3) จ่ายให้กับบุคคลที่มีสิทธิรับชะกาดเอง

3.8 การดำเนินการเกี่ยวกับชะกาดของอามิลเป็นไปอย่างจำกัด เนื่องจากในพระราชบัญญัติการบริหารองค์กรศาสนาอิสลาม พ.ศ.2540 ไม่มีการระบุถึงกฎหมายหน้าที่การจัดเก็บ และบุคคลที่ไม่จ่ายชะกาดผ่านคณะกรรมการดังกล่าวก็ไม่มีผลทางกฎหมายที่จะเอาผิด

3.9 ระบบการบริหารจัดการชะกาดในส่วนที่ไม่มีเจ้าของ ทางสำนักงานไม่มีรายละเอียดบันทึกไว้อย่างชัดเจนว่านำไปใช้ในกิจการใดบ้าง

3.10 ในส่วนของชะกาดที่ไม่มีผู้รับซึ่งทางวาสิยอัมรีย้อนุญาตให้อามิลนำไปใช้ในการบริหารจัดการสาธารณในพื้นที่ของตน ซึ่งทางวาสิยอัมรีย้อนุญาตให้อามิลนำไปในพื้นที่ของตน ไม่มีการรายงานเป็นลายลักษณ์อักษรให้ทราบนำไปใช้ในทางสังคมอย่างไร ผลการดำเนินงานเกิดประโยชน์อะไรบ้าง

อภิปรายผล

ผลจากการวิจัยเรื่อง “กระบวนการบริหารจัดการชะกาดของคณะกรรมการอิสลามประจำจังหวัดปัตตานี” มีประเด็นสำคัญที่นำมาอภิปรายผล ดังนี้

ประเด็นที่ 1 เกี่ยวกับการจัดเก็บชะกาดของคณะกรรมการอิสลามประจำจังหวัดปัตตานี ซึ่งมี 2 กรณี ดังที่ได้นำเสนอมาแล้วคือ กรณีที่ 1 เจ้าของทรัพย์สินมาจ่ายชะกาดโดยตรงและกรณีที่ 2 แต่งตั้งเจ้าหน้าที่จัดเก็บชะกาด (อามิล) ในส่วนของกรณีที่ 2 นั้น ทางสำนักงานคณะกรรมการอิสลามประจำจังหวัดปัตตานีได้แต่งตั้ง (เตาลียะฮ์) ผู้ทำหน้าที่จัดเก็บชาต (อามิล) และทำหน้าที่เป็นผู้ดูแลทรัพย์สินเด็กกำพร้า (กอยยิม) ปีละหนึ่งครั้ง ในช่วงเดือนรอมฎอน โดยการแต่งตั้งดังกล่าวอาศัยอำนาจของวาสิยอัมรียหรือกอฎีย์ชรัอียฎอรูรียจังหวัดปัตตานีที่ได้รับการแต่งตั้งให้ดำรงตำแหน่งดังกล่าว ซึ่งสอดคล้องกับผลการวิจัยของ อิสมาแอ อาลี และวรรณา แผนมุนิน (2548 : 32-40) เรื่องการได้มา บทบาท และหน้าที่ของผู้ทำหน้าที่เป็นวะสิยอามของชาวมุสลิมในประเทศไทย ศึกษากรณีเปรียบเทียบจังหวัดปัตตานีและสงขลา พบว่าของวะสิยอัมรียของสำนักงานคณะกรรมการอิสลามประจำจังหวัดปัตตานีได้มาโดยการแต่งตั้งโดยอิหม่ามทั่วจังหวัดปัตตานี เมื่อผู้ทำหน้าที่เป็นวะสิยอามคนก่อนเสียชีวิต โดยแต่งตั้งจากผู้ดำรงตำแหน่งประธานคณะกรรมการอิสลามประจำจังหวัดปัตตานีใน

ขณะนั้น โดยทำหน้าที่เป็นวะลียอามตามกฎหมายอิสลามในทุกกรณี เช่น การสมรสสตรีที่ไม่มีวะลีย การดูแลทรัพย์สินเด็กกำพร้า การแต่งตั้งอามิลจัดเก็บชะกาศ ฯลฯ สอดคล้องกับงานวิจัยของมะดาโอะ ปูเตะ และคณะ (2554: 5) เรื่องการบริหารจัดการชะกาศพิตเราะฮ์ของอิหม่ามมัสยิดในสามจังหวัดชายแดนภาคใต้สู่การสร้างชุมชนเข้มแข็ง: กรณีศึกษามัสยิดอัลอัจญ์ริตดาอิม อำเภอยี่งอ จังหวัดนราธิวาสพบว่า ทางคณะกรรมการอิสลามประจำจังหวัดนราธิวาสมีการมอบอำนาจให้ อิหม่าม คอเต็บและบิหลัน ทำหน้าที่รับผิดชอบในการรวบรวมจัดเก็บและแจกจ่ายชะกาศ ซึ่งจะสอดคล้องกับแนวคิดอิสลามที่ว่า การจัดเก็บ และแจกจ่ายชะกาศไม่ใช่เป็นหน้าที่ของบุคคลแต่ละคนที่จะทำกันเอง แต่อิสลามได้กำหนดให้เป็นหน้าที่ขององค์กร หรือหน่วยงานของรัฐ เนื่องจากมีเหตุผลอื่น ๆ เช่น การแจกจ่ายชะกาศกันเองในหมู่ประชาชนไม่สามารถแก้ปัญหาช่องว่างในสังคมมุสลิมได้ตรงกันข้ามอาจทำให้ปัญหาช่องว่างในสังคมเพิ่มขึ้น เช่น คนรวยหลายคนจ่ายชะกาศให้คนจนเพียงคนเดียว ในขณะที่มีคนยากจนอีกหลายคนหรือที่ยากจนกว่าแต่ไม่ได้รับการเหลียวแล หรือบางคนไม่รู้ว่าจะจ่ายชะกาศให้ใครในชุมชน ใครเป็นผู้มีสิทธิหรือไม่มีสิทธิ ดังนั้นบทบาทอิหม่ามในการบริหารจัดการชะกาศให้เป็นระบบสามารถแก้ปัญหาต่าง ๆ เหล่านี้ได้ อิบนิหะญูร กล่าวว่า อิหม่าม (ผู้นำ) ต้องบริหารชะกาศด้วยตนเอง หรือจะมอบหมายให้ผู้อื่นทำก็ได้ และถ้าหาก

เจ้าของทรัพย์สินขัดขืนไม่ยอมจ่าย ฝ่ายอิหม่ามหรือผู้ที่ได้รับมอบหมายสามารถเก็บชะกาศโดยการนำกฎหมายมาบังคับได้ (al-Haitami, 1406/3: 23) สอดคล้องกับอิหม่ามนะวะวียกล่าวว่า เป็นหน้าที่ของอิหม่ามในการจัดส่งพนักงานออกไปเพื่อเก็บชะกาศ เพราะท่านนบีและบรรดาคอลิฟะฮ์ทั้งสี่ได้เคยทำเช่นนั้น และบางครั้งเจ้าของทรัพย์สินอาจลืมหรือไม่รู้ว่าต้องจ่ายชะกาศเมื่อใด ด้วยเหตุนี้จึงเป็นหน้าที่ของรัฐโดยตรง (al-Shirazi, ม.ป.ป./2: 266)

ส่วนประเภทของชะกาศที่ทางอามิลจัดเก็บได้ในแต่ละปี ส่วนใหญ่เป็นชะกาศพิฏเราะฮ์ มีชะกาศประเภทอื่น ๆ น้อยมาก ทั้งนี้อาจเป็นเพราะความรู้ความเข้าใจของประชาชนในเรื่องนี้ ประกอบกับการจัดเก็บชะกาศของแต่ละมัสยิดนั้น รับนโยบายจากสำนักงานคณะกรรมการอิสลามประจำจังหวัดปัตตานีไปปฏิบัติกับชุมชนมุสลิมในพื้นที่ ซึ่งนโยบายของคณะกรรมการอิสลามประจำจังหวัดและคณะกรรมการอิสลามประจำมัสยิดใช้อำนาจการสั่งการในการทำหน้าที่จัดการชะกาศได้อย่างจำกัด เพราะในพระราชบัญญัติการบริหารองค์กรศาสนาอิสลาม พ.ศ. 2540 ไม่มีการระบุถึงกฎหมายหน้าที่การจัดเก็บและบุคคลที่ไม่จ่ายชะกาศผ่านคณะกรรมการดังกล่าวก็ไม่มีผลทางกฎหมายที่จะเอาผิด ซึ่งสอดคล้องกับงานวิจัยของรอมลี โต๊ะตันหยง (2550) เรื่องการจัดการชะกาศของคณะกรรมการอิสลาม ประจำจังหวัดและคณะกรรมการอิสลามประจำมัสยิดในจังหวัด

ชายแดนภาคใต้ของไทย ซึ่งจากข้อมูลการสัมภาษณ์ ผู้ให้ข้อมูลกล่าวว่า การจัดการชะกาศในสามจังหวัดชายแดนภาคใต้ โดยเฉพาะ การจัดเก็บชะกาศขององค์กรที่เกี่ยวข้องได้รับความร่วมมือจากประชากรที่เป็นมุสลิมน้อยมาก เมื่อเทียบกับจำนวนประชากรที่เป็นมุสลิมทั้งหมดในพื้นที่ มีการเลี้ยงจ่ายชะกาศของมุสลิมในพื้นที่ต่อองค์กรโดยตรง ความไม่เข้าใจในประเภทของทรัพย์สินที่ต้องจ่ายชะกาศว่ามีอะไรบ้าง ทำให้ทางองค์กรต้องขาดรายได้จากการเก็บชะกาศในแต่ละปีเป็นจำนวนมาก ทำให้ทางองค์กรไม่สามารถนำชะกาศมาพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมของชุมชนให้กับท้องถิ่นตามที่คณะกรรมการอิสลามประจำจังหวัดกำหนดได้ (ข้อมูลสัมภาษณ์, 2547) นอกจากนี้พบว่า การจัดเก็บชะกาศของคณะกรรมการอิสลามประจำจังหวัดปัตตานีได้จากชะกาศพิตเราะฮ์ต่างๆ ยังมีชะกาศอีกหลายประเภท เช่น ชะกาศโรงงานอุตสาหกรรม ชะกาศจากสัตว์ ชะกาศจากผลิตผลชะกาศธุรกิจ เป็นต้น ทางองค์กรไม่สามารถจัดเก็บได้เพราะขาดความร่วมมือจากมุสลิมในพื้นที่ (ข้อมูลสัมภาษณ์, 2548) และการจัดเก็บชะกาศของคณะกรรมการอิสลามประจำมัสยิดส่วนใหญ่ได้มาจากชะกาศพิตเราะฮ์ แต่ชะกาศประเภทอื่น ๆ นั้น จัดเก็บได้จากบางคนเท่านั้น ที่จัดเก็บได้ล้วนแต่มาจากความศรัทธาของแต่ละคน เพราะต้องการทำดี ก็คงจะเป็นการโน้มน้าวเท่านั้น (ข้อมูลสัมภาษณ์, 2548)

ประเด็นที่ 2 เกี่ยวกับการแจกจ่ายชะกาศของคณะกรรมการอิสลามประจำจังหวัดปัตตานี พบว่า ทางสำนักงานคณะกรรมการอิสลามประจำจังหวัดปัตตานี กำหนดให้แบ่งชะกาศออกเป็น 8 ส่วน โดยให้แบ่งตามสัดส่วนแก่ผู้ที่มีสิทธิรับชะกาศแต่ละพื้นที่ ส่วนของประเภทที่ไม่มีผู้รับชะกาศให้อามิลส่งมอบให้แก่วาสิยอัมรียหรือรองวาสิยอัมรีย ณ สำนักงานคณะกรรมการอิสลามประจำจังหวัดปัตตานี เพื่อจะได้บริหารจัดการในส่วนที่เกี่ยวข้องต่อไป ซึ่งหลังจากอามิลชะกาศนำชะกาศในส่วนที่ไม่มีผู้รับมาส่งมอบแล้ว ทางวาสิยอัมรียหรือรองวาสิยอัมรียจะบันทึกลงในแบบบันทึกชะกาศของสำนักงาน หลังจากนั้นจะกันชะกาศไว้ส่วนหนึ่ง คือ ประเภทชะกาศในส่วนของผู้เดินทาง (อิบนิสสะบิล) ไว้ที่สำนักงานคณะกรรมการอิสลามประจำจังหวัดปัตตานี เพื่อมอบให้แก่ผู้เดินทาง (อิบนิสสะบิล) เนื่องจากบุคคลประเภทนี้ส่วนใหญ่จะขอรับชะกาศจากสำนักงานหรือบริหารจัดการมอบให้แก่ผู้ที่มีความจำเป็นมากกว่า นอกจากนี้ หากมีผู้เดินทาง (อิบนิสสะบิล) มาขอชะกาศในแต่ละพื้นที่ทางสำนักงานให้แจ้งบุคคลดังกล่าวมาขอรับชะกาศได้ที่สำนักงานส่วนชะกาศประเภทอื่น ๆ ที่ไม่มีผู้รับในส่วนที่เหลือ ทางวาสิยอัมรียหรือรองวาสิยอัมรียจะอนุญาตให้ทางอามิลนำไปใช้ในกิจการศาสนาในพื้นที่ของตนตามที่เห็นควรต่อไป ซึ่งในประเด็นเกี่ยวกับการนำไปใช้ในกิจการศาสนาในแต่ละพื้นที่นั้น ทางคณะผู้วิจัยเห็นว่า ผู้ทำ

หน้าที่อาหมิลควรปรึกษาหารือกับผู้มีส่วนเกี่ยวข้องในพื้นที่ในการนำชะกาศไปใช้ และควรมีการชี้แจงถึงเหตุผลให้ประชาชนในพื้นที่ทราบด้วย เพราะในประเด็นนี้มีอุลามาร่วมสมัยของท่าน เช่น Muhammad Abduh, Rashid Ridha, Maulana Maududi, Sheikh Yusuf al-Qaradawi และองค์กรวินิจฉัยปัญหาศาสนาบางองค์กรในคูเวตและอียิปต์มีความเห็นว่าข้อความของกูรอนที่สั่งว่า “ในหนทางของอัลลอฮ์” นั้นมีความหมายกว้างขวางและไม่ควรจำกัดอยู่แค่การต่อสู้ (ญิฮาด) เท่านั้น เพราะมันเป็นถ้อยคำทั่วไปที่ควรจะนำมาประยุกต์ใช้ในสถานการณ์ที่มีความจำเป็นเพื่อรับใช้อิสลามและมุสลิม (บรรจง บินกาชัน, 2547: 37-38) หมายความว่าชะกาศที่ได้มานั้น สามารถไปใช้จ่ายในกิจกรรมอื่น ๆ เช่น ไปสร้างมัสยิด โรงเรียนยิ่งในประเทศที่ไม่ใช่มุสลิม ซึ่งในหนังสือ “ฟิกฮุชชะกาศ” เชค ยูซุฟ กือรฎอวี มีคำวินิจฉัยของท่านว่าในประเทศที่มีไม่ใช่มุสลิมเป็นที่ยอนุญาตให้ใช้ชะกาศเพื่อสร้างมัสยิด โรงเรียน และโรงพยาบาลได้ (al-Qaradawi, Yusuf. 1973)

นอกจากนี้ จากข้อมูลการนำเสนอเกี่ยวกับกระบวนการจัดเก็บและการแจกจ่ายชะกาศของสำนักงานคณะกรรมการอิสลามประจำจังหวัดปัตตานีดังกล่าวโดยใช้อำนาจของวาเลียอัมรียในการแต่งตั้ง ถือว่าเป็นไปตามแนวทางการปฏิบัติของท่านรอซูลและบรรดาศอฮาบะฮ์ซึ่งล้วนจ่ายชะกาศผ่านทางเจ้าหน้าที่ (อาหมิล) ที่ถูกแต่งตั้งมาทั้งสิ้น ดังที่ท่านรอซูลﷺ

ได้มอบหมาย/แต่งตั้งผู้ดูแลชะกาศพิฏเราะฮ์ ซึ่งแสดงให้เห็นว่าชะกาศพิฏเราะฮ์ในสมัยนั้นถูกเก็บรวบรวมไว้โดยเจ้าหน้าที่ (อาหมิล) ของท่าน ดังที่บุฮรียะเราะฮ์รายงานว่า

((وَكَلَّنِي رَسُولُ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ بِحِفْظِ زَكَاةِ رَمَضَانَ))

ความว่า “ท่านรอซูล ได้มอบหมายให้ฉันคอยดูแลรักษาชะกาศแห่งเดือนรอมฎอน” (บันทึกโดย al-Bukhari : 2311)

ท่านอัช-ซุรกอเนีย ได้อธิบายข้อความที่ว่า “ผู้ซึ่งชะกาศพิฏเราะฮ์ถูกรวบรวมที่เขา” คือ ((وَهُوَ مَنْ نَصَبَهُ الْإِمَامُ لِقَبْضِهَا)) “นั่นคือผู้ซึ่งอิมาม (ผู้นำ/คอลีฟะฮ์) ได้แต่งตั้งเขาเพื่อคอยรับชะกาศ” (ดู “ซัรहुอัช-ซุรกอเนีย” เล่มที่ 2 : 201) นอกจากนี้ท่านอิบน์คุซัยมะฮ์ ได้บันทึกหะดีษบทหนึ่งมาจากท่านอัยยูบ จากท่านนาฟิอ .. โดยท่านอัยยูบได้ถามท่านนาฟิอ ดังมีข้อความว่า

((قُلْتُ : مَتَى كَانَ ابْنُ عُمَرَ يُعْطَى الصَّاعَ ؟ قَالَ : إِذَا قَعَدَ الْعَامِلُ، قُلْتُ : مَتَى كَانَ الْعَامِلُ يَقْعُدُ ؟ .. قَالَ : قَبْلَ الْفِطْرِ بِرُومٍ أَوْ يَوْمَيْنِ))

ความว่า “ฉัน (อัยยูบ) กล่าวว่า “ท่านอิบน์อุมร์ ได้จ่ายชะกาศพิฏเราะฮ์ 1 ศอเมื่อไร?” ท่านนาฟิอตอบว่า “เมื่ออาหมิลได้นั่งลง (คือเริ่มปฏิบัติหน้าที่)” ท่านอัยยูบถามต่อไปว่า “แล้วเมื่อไรที่อาหมิลเริ่มปฏิบัติหน้าที่?” ท่านนาฟิอตอบว่า “ก่อนวันอีดฟิฏริ 1 หรือ 2 วัน” (บันทึกโดยท่าน Ibn

Khuzaimah : 2397)

ดังนั้น เมื่อการแต่งตั้งหรือการได้มาของผู้ซึ่งดำรงตำแหน่งวาเลียอัมรียหรือกอฎีย์ชรีอียจังหวัดปัตตานีถูกต้องตามหลักกฎหมายอิสลาม จึงเป็นหน้าที่ของมุสลิมที่ศรัทธาทุกคนจะต้องให้ความร่วมมือกับผู้นำของตนในเรื่องดังกล่าว และเมื่อวาเลียอัมรียหรือกอฎีย์ชรีอียได้แต่งตั้งเจ้าหน้าที่เพื่อเก็บรวบรวมชะกาด จึงเป็นหน้าที่ของเราจะต้องให้ความร่วมมือกับท่าน ในเมื่อคำสั่งของท่านในเรื่องนี้ เป็นเรื่องสอดคล้องและไม่ขัดต่อบทบัญญัติศาสนา ดังที่อัลลอฮ์ ทรงดำรัสไว้ในกุรอานว่า

يَا أَيُّهَا الَّذِينَ آمَنُوا أَطِيعُوا اللَّهَ
وَأَطِيعُوا الرَّسُولَ وَأُولِيَ الْأَمْرِ مِنْكُمْ

ความว่า “โอ้ บรรดาผู้ศรัทธาทั้งหลาย ! พวกสุเจ้าจงเคารพเชื่อฟังอัลลอฮ์, จงเคารพเชื่อฟังรอซูลและบรรดาผู้นำ (หรือผู้ปกครอง) จากหมู่สุเจ้าเกิด” (อัน-นิซาอ : 59) นอกจากนี้ ยังมีหะดีษที่ถูกต้อง (เศาะหียะฮ์) จำนวนมากที่ท่านศาสดาﷺ ได้เน้นและกำชับต่อผู้มุสลิมผู้ศรัทธาว่า จะต้องเคารพ เชื่อฟัง และปฏิบัติตามผู้นำตราบใดที่คำสั่งของผู้นำเหล่านั้น ไม่ขัดต่อบทบัญญัติ ดังนี้

سأل سلمة بن يزيد الجعفي رضي الله
عنه رسول الله ﷺ فقال: يَا نَبِيَّ اللَّهِ أَرَأَيْتَ إِنْ
قَامَتْ عَلَيْنَا أُمَرَاءُ يَسْأَلُونَ حَقَّهُمْ وَيَمْنَعُونَا
حَقَّنَا فَمَا تَأْمُرُنَا؟ فَأَعْرَضَ عَنْهُ، ثُمَّ سَأَلَهُ
فَأَعْرَضَ عَنْهُ، ثُمَّ سَأَلَهُ فِي الثَّانِيَةِ أَوْ فِي الثَّلَاثَةِ
فَعَجَذَهُ الْأَشْعَثُ بْنُ قَيْسٍ، فَقَالَ رَسُولُ اللَّهِ ﷺ:

اسْمَعُوا وَأَطِيعُوا، فَإِنَّمَا عَلَيْهِمْ مَا خَمَلُوا، وَعَلَيْكُمْ
مَا خَمَلْتُمْ

ความว่า “สะละมะฮฺ บิน ยะซีด อัลญะฮะฟี กล่าวว่า โอนบีของอัลลอฮ์ ท่านมีความเห็นอย่างไรในกรณีที่ผู้นำเรียกร้องสิทธิของพวกเขา แต่มาหักห้ามสิทธิของพวกเขา ดังนั้นท่านให้พวกเราทำอะไร? ท่านนบี ผินหลังให้ แล้วเขาถามซ้ำ ท่านนบีผินหลังให้ อีก ต่อจากนั้นเขาได้ถามเป็นครั้งที่สองหรือครั้งที่สาม ดังนั้นอัลอฮัซ บิน กัยสุ ได้ตั้งชายคนนั้นแล้วท่านรอซูลุลลอฮ์ ﷺ กล่าวว่า พวกท่านทั้งหลายจงเชื่อฟังและปฏิบัติตาม แท้จริงพวกเรามิภาระหน้าที่ที่ต้องรับผิดชอบ และสำหรับพวกท่านก็มีหน้าที่ที่ต้องรับผิดชอบ”

(บันทึกโดย Muslim : 1846)

ข้อเสนอแนะ

ข้อเสนอแนะในการนำผลการวิจัยไปใช้ จากผลการวิจัยพบประเด็นปัญหาต่าง ๆ ที่จำเป็นต้องได้รับการพัฒนาเชิงระบบ ซึ่งคณะผู้วิจัยได้นำเสนอแนวทางการนำผลการวิจัยไปใช้เพื่อพัฒนากระบวนการบริหารจัดการชะกาดของสำนักงานคณะกรรมการอิสลามประจำจังหวัดปัตตานี ดังนี้

(1) การบริหารจัดการชะกาดของสำนักงานยังไม่มีระบบที่ชัดเจน การดำเนินเป็นไปตามที่เคยปฏิบัติในอดีตที่ผ่านมา ดังนั้นทางสำนักงานคณะกรรมการอิสลามประจำจังหวัดปัตตานีควรให้มีระบบที่ชัดเจน โดยจัด

ทำแผนงานและขั้นตอนการดำเนินงานเกี่ยวกับชะกาดให้เป็นลายลักษณ์อักษร

(2) ไม่มีคำสั่งแต่งตั้งผู้รับผิดชอบที่ชัดเจนเป็นลายลักษณ์อักษร ดังนั้น ทางสำนักงานคณะกรรมการอิสลามประจำจังหวัดปัตตานีควรแต่งตั้งผู้ทำหน้าที่เป็นอามิลชะกาดให้ชัดเจนและจัดทำแบบฟอร์มเอกสาร

(3) กระบวนการบริหารจัดการชะกาดไม่มีความชัดเจนในเชิงบัญชี ไม่ได้เป็นระบบบัญชี เป็นแค่การบันทึก ดังนั้น ทางสำนักงานคณะกรรมการอิสลามประจำจังหวัดปัตตานี ควรจัดการอบรมเรื่องการจัดทำบัญชีชะกาดแก่บุคลากรในหน่วยงานและผู้ทำหน้าที่เป็นอามิลแต่ละพื้นที่ ตลอดจนการจัดทำเอกสาร แบบฟอร์มหรือโปรแกรมสำเร็จรูปเกี่ยวกับการจัดการชะกาดให้เป็นสารสนเทศที่สามารถนำไปได้อย่างเป็นรูปธรรม

(4) ขาดศูนย์รวมที่เป็นเอกเทศ เช่น บัณฑิตมูล ดังนั้น ทางสำนักงานคณะกรรมการอิสลามประจำจังหวัดปัตตานี ควรดำเนินการในส่วนของบัณฑิตมูล เพื่อเป็นศูนย์รวมเกี่ยวกับชะกาดและอื่น ๆ ที่เกี่ยวข้อง

(5) ทรัพย์สินในกองทุนชะกาดมีเฉพาะชะกาดฟีฏเราะฮ์ จึงจะแยกบัญชีไม่ได้ ดังนั้น ทางสำนักงานคณะกรรมการอิสลามประจำจังหวัดปัตตานี ควรหาแนวทางการประชาสัมพันธ์ให้มุสลิมในพื้นที่ที่มีความรู้ความเข้าใจเกี่ยวกับประเภทของชะกาดที่ต้องจ่าย โดยผ่านช่องทางที่หลากหลาย อาทิเช่น การจัดทำเอกสารเกี่ยวกับชะกาดทั้งที่เป็นภาษา

อาหรับและภาษาไทยแจกจ่ายประชาสัมพันธ์ไปยังมัสยิดต่าง ๆ องค์กรหรือหน่วยงานทั้งภาครัฐและเอกชนที่มีพี่น้องมุสลิมทำงานอยู่ การประชาสัมพันธ์ทางวิทยุและเว็บไซต์ของสำนักงาน และการจัดทำในลักษณะของคลินิกชะกาดในสำนักงานฯ เพื่อให้คำปรึกษาด้านชะกาดโดยเฉพาะ

(6) ขาดผู้ประสานงานในระดับล่าง คือ การดำเนินงานปัจจุบันเป็นการประสานงานระหว่างสำนักงานคณะกรรมการอิสลามประจำจังหวัดปัตตานีกับชมรมอิหม่ามคอเต็บและบิหลัน ยังไม่มีการส่งผลสะท้อนย้อนกลับระหว่างอิหม่ามและสัปบุรุษในพื้นที่ ดังนั้น ทางสำนักงานคณะกรรมการอิสลามประจำจังหวัดปัตตานี ควรแต่งตั้งคณะทำงานเก็บข้อมูลความพึงพอใจหรือสำรวจสภาพปัญหาและแนวทางการพัฒนาในเรื่องดังกล่าวลงไปเก็บข้อมูลจากกลุ่มตัวอย่างในแต่ละพื้นที่อย่างหลากหลาย อาทิเช่น โดยการสัมภาษณ์ การสนทนากลุ่ม การเก็บข้อมูลภาคสนาม และการกรอกข้อมูลผ่านระบบออนไลน์โดยใช้แบบสำรวจความพึงพอใจหรือแบบประเมินผล แล้วนำข้อมูลมาประมวลผล สรุปเป็นสารสนเทศเกี่ยวกับกระบวนการบริหารจัดการชะกาดของสำนักงานฯ เป็นรายปี ตลอดจนการจัดทำรายงานผลเผยแพร่แก่ผู้มีส่วนเกี่ยวข้องต่อไป

(7) การจ่ายชะกาดของสัปบุรุษในพื้นที่ ที่ดำเนินการที่ผ่านมา จำแนกออกเป็น 3 จำพวก ได้แก่ 1) จ่ายโดยผ่านอามิลที่ได้รับการแต่งตั้ง 2) จ่ายตามความต้องการของตน

และ 3) จ่ายให้กับบุคคลที่มีสิทธิรับชะกาศเอง ดังนั้น เพื่อความเป็นเอกเทศในการจัดเก็บและการแจกจ่ายชะกาศ ทางสำนักงานคณะกรรมการอิสลามประจำจังหวัดปัตตานี ควรหามาตรการหรือแนวทางในการโน้มน้าวผู้ที่เข้าข่ายต้องจ่ายชะกาศ ให้นำมาไว้ที่ศูนย์รวมในแต่ละพื้นที่นั้นคือ “อามิลที่ได้รับการแต่งตั้ง” ในขณะเดียวกันทางสำนักงานฯ ต้องอบรมให้ความรู้และแต่งตั้งผู้ที่สามารถบริหารจัดการชะกาศได้อย่างถูกต้อง ทั้งด้านการปฏิบัติงานและการรายงานผลอย่างเป็นรูปธรรม

(8) การดำเนินการเกี่ยวกับชะกาศของอามิลเป็นไปอย่างจำกัด เนื่องจากในพระราชบัญญัติการบริหารองค์กรศาสนาอิสลาม พ.ศ.2540 ไม่มีการระบุถึงกฎหมายหน้าที่การจัดเก็บและบุคคลที่ไม่จ่ายชะกาศผ่านคณะกรรมการดังกล่าวก็ไม่มีผลทางกฎหมายที่จะเอาผิด ดังนั้น ทางสำนักงานคณะกรรมการอิสลามประจำจังหวัดปัตตานี ควรนำเสนอหน่วยงานภาครัฐที่เกี่ยวข้องแก้ไขกฎหมายที่เกี่ยวข้อง ให้ระบุบทบาทหน้าที่ของผู้เกี่ยวข้องในเรื่องดังกล่าว

(9) การบริหารจัดการชะกาศในส่วนที่ไม่มีผู้รับสิทธิ ทางสำนักงานคณะกรรมการอิสลามประจำจังหวัดปัตตานีไม่มีรายละเอียดบันทึกไว้อย่างชัดเจนว่านำไปใช้ในกิจการใดบ้าง ดังนั้น ทางสำนักงานคณะกรรมการอิสลามประจำจังหวัดปัตตานี ควรจัดทำ

รายงานผลการใช้จ่ายในส่วนดังกล่าวเผยแพร่ให้ผู้เกี่ยวข้องทราบผลในแต่ละปี

(10) ในส่วนของชะกาศที่ไม่มีผู้รับ ซึ่งทางวาสิยอัมรีย่อนุญาตให้อามิลนำไปในการบริหารจัดการสาธารณะในพื้นที่ของตน ไม่มีการรายงานเป็นลายลักษณ์อักษรให้ทราบว่าจะนำไปใช้ในทางสังคมอย่างไร ผลการดำเนินงานเกิดประโยชน์อะไรบ้าง ดังนั้น ทางสำนักงานคณะกรรมการอิสลามประจำจังหวัดปัตตานี ควรหามาตรการในการพัฒนาในเรื่องดังกล่าว ซึ่งหากส่วนดังกล่าวมีจำนวนมาก ควรให้แต่ละพื้นที่จัดทำแผนงานหรือโครงการที่ผ่านการชुरอจากชุมชนเพื่อขอดำเนินการ โดยระบุเหตุผลความจำเป็น วัตถุประสงค์ เป้าหมายงบประมาณที่ต้องใช้และผลที่คาดว่าจะได้รับ ตลอดจนให้มีการรายงานผลหลังเสร็จการดำเนินโครงการว่าทำไปแล้วเกิดประโยชน์อย่างไรบ้าง แต่ทั้งนี้ เพื่อให้การดำเนินการสามารถปฏิบัติได้จริงทางสำนักงานฯ ควรจัดทำเอกสารหรือแบบฟอร์มที่เกี่ยวข้องหรือคู่มือ แล้วจัดอบรมให้ความรู้แก่อามิลเพื่อนำไปขยายผลต่อไป หรืออีกประการหนึ่งในระยะแรกเพื่อให้เห็นผลชัดเจน สำนักงานฯ ควรคัดเลือกมัสยิดที่มีความพร้อมเพื่อนำร่องในเรื่องดังกล่าว มีคณะกรรมการติดตามผลการดำเนินงานและรายงานผล และสามารถเป็นที่ศึกษาดูงานของแต่ละพื้นที่อื่นจะนำไปสู่การพัฒนาที่ยั่งยืนต่อไป

ข้อเสนอแนะในการวิจัยครั้งต่อไป

(1) ควรศึกษารูปแบบหรือโครงสร้างการบริหารจัดการสำนักงานคณะกรรมการอิสลามประจำจังหวัดปัตตานี เพื่อทราบสภาพปัจจุบันและหาแนวทางการพัฒนาที่เหมาะสมต่อไป

(2) ควรศึกษา จัดทำโปรแกรมและเอกสารสำเร็จรูปเกี่ยวกับระบบการบริหาร

จัดการชะกาศเพื่อนำไปใช้เป็นแนวทางในการบริหารจัดการชะกาศของสำนักงานคณะกรรมการอิสลามประจำจังหวัดปัตตานี

(3) ควรศึกษาความพึงพอใจของชุมชนต่อการบริหารจัดการชะกาศของอาณัติซึ่งได้รับการแต่งตั้งจากวาสิยอัมรีย์สำนักงานคณะกรรมการอิสลามประจำจังหวัดปัตตานี

บรรณานุกรม

- ตายูติน อูสมาน และคณะ. (2546). **การจัดการชะกาดของชุมชนมุสลิมในจังหวัดชายแดนภาคใต้**. วิทยาลัยอิสลามศึกษา มหาวิทยาลัยสงขลานครินทร์ วิทยาเขตปัตตานี.
- ตายูติน อูสมาน และคณะ. (2545). **การบริหารมัสยิดในจังหวัดชายแดนภาคใต้**. วิทยาลัยอิสลามศึกษา มหาวิทยาลัยสงขลานครินทร์ วิทยาเขตปัตตานี.
- มะดาโอ๊ะ ปูเตะ และคณะ. (2554). **การบริหารจัดการชะกาดพิตเราะฮ์ของอิหม่ามมัสยิดในสามจังหวัดชายแดนภาคใต้สู่การสร้างชุมชนเข้มแข็ง: กรณีศึกษามัสยิดอัลอัจญ์ริดดาอิม อำเภอ ยี่งอ จังหวัดนราธิวาส**. คณะศิลปศาสตร์และสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยฟาฏอนี.
- รอมลี โต๊ะตันหยง. (2550). **การจัดการชะกาดของคณะกรรมการอิสลามประจำจังหวัด และคณะกรรมการอิสลามประจำมัสยิดในสามจังหวัดชายแดนภาคใต้ของไทย**. วิทยานิพนธ์ หลักสูตรศึกษาศาสตรมหาบัณฑิต (ศึกษาศาสตร์เพื่อพัฒนาชุมชน) มหาวิทยาลัยสงขลานครินทร์ วิทยาเขตปัตตานี.
- ราชกิจจานุเบกษา. (2540). **พระราชบัญญัติการบริหารองค์กรศาสนาอิสลาม พ.ศ.2540**. ราชกิจจานุเบกษา ฉบับกฤษฎีกา เล่ม 114 ตอนที่ 65 ก วันที่ 9 พฤศจิกายน 2540.
- สมาคมนักเรียนเก่าอาหรับ ประเทศไทย. (2541). **พระมหาคัมภีร์อัลกุรอานพร้อมคำแปลเป็นภาษาไทย**.
- อัลมาติเนห์ อัลมูเนาวเราะห์ : ศูนย์กษัตริย์ฟาฮัดเพื่อการพิมพ์อัลกุรอาน.
- สำนักงานกองทุนสนับสนุนการสร้างเสริมสุขภาพ. (2550). **รายงานวิชาการกองทุนชะกาด**. เอกสารวิชาการหมายเลขที่ 8. พิมพ์ครั้งที่ 2. กรุงเทพฯ: มาร์ค เอ็ม พรินติ้ง.
- สุนทร วงศ์หมัดทอง. (2547). **ระบบชะกาดและการประยุกต์ใช้ในสังคมมุสลิม อำเภอสิงหนคร จังหวัดสงขลา**. ในรายงานวิชาการกองทุนชะกาด. เอกสารวิชาการหมายเลขที่ 8. พิมพ์ครั้งที่ 2. กรุงเทพฯ: มาร์ค เอ็ม พรินติ้ง.
- บรรจง บินกาซัน. (2547). **สารพันปัญหาว่าด้วยชะกาด**. กรุงเทพฯ : สำนักพิมพ์อัลอะมีน.
- อิตตุยญญีรีย, มุหัมมัด บิน อิบรอฮีม. (2008). **บทบัญญัติว่าด้วยชะกาดฟิฏเราะฮ์**. แปลโดยอุษมาน อิดริส. สำนักงานความร่วมมือเพื่อการเผยแพร่และสอนอิสลาม อีร์-ร็อบะฮ์ กรุงริยาด.
- อับดุลละาะ หนุ่มสุข. (2550). **แนวทางการจัดระบบชะกาดในมุสลิมต่างของอิสลาม**. สืบค้นจาก <http://www.islammore.com>.
- อับดุลละาะ อับร. (2549). **เศรษฐกิจอิสลาม**. ปัตตานี : วิทยาลัยอิสลามศึกษา มหาวิทยาลัยสงขลานครินทร์ วิทยาเขตปัตตานี.

อับดุลเลาะ อับรฺ. (2547). รายงานผลการสัมมนาวิชาการเรื่องบทบาทของภาษีชะงักงันกับการพัฒนา
ใน 3 จังหวัดชายแดนภาคใต้. ปัตตานี : คณะศึกษาศาสตร์ สาขาศึกษาศาสตร์เพื่อพัฒนา
ชุมชน มหาวิทยาลัยสงขลานครินทร์ วิทยาเขตปัตตานี.

อับดุลเลาะ อับรฺ. (2543). ชะกาศ: ปัญหาของความเข้าใจและแนวทางจัดการ. วารสารวิทยาลัยอิสลาม
ศึกษา มหาวิทยาลัยสงขลานครินทร์ วิทยาเขตปัตตานี. ปีที่ 1 ฉบับที่ 1 กันยายน.

อับดุลมนัน เอ็ม. (2539). เศรษฐศาสตร์อิสลาม. กรุงเทพมหานคร : นิตยาพัลลภซิง จำกัด.

อับดุลรอซิด เจมะ และคณะ. (2545). ระบบสวัสดิการในชุมชนมุสลิม กรณีการจ่ายชะงักงันในกลุ่ม
ออมทรัพย์อิสลาม. วิทยาลัยอิสลามศึกษา มหาวิทยาลัยสงขลานครินทร์ วิทยาเขตปัตตานี.

al-Bukhari, Muhammad Bin Ismail. (1987). **Sohih al- Bukhari**. al- Beirut : Dar Ibn Kathir.
al-Ghazali, Abu Hamid Muhammad bin Muhammad. (2000). **Ih'ya al-'Ulum al-Din**. Beirut
: Dar Sadir.

al-Naisaburi, Muslim Bin al-Hajjaj. n.d. **Sahih Muslim**. Beirut: Dar al-Jabal.

al-Nawawi, Yahya bin Sharaf. (1987). **Sohih Muslim bi Sharh al-Nawawi**. Cairo : Dar
al- Raiyan.

al-Qaradawi, Yusuf. (1973). **Fiqh al-Zakat**. Beirut : Muassasah al-Risalah.

al-Qaradawi, Yusuf. (1998). **al-Siyasah al-Shareyah Fi Daw al-Nusus al-Shareyah**.
al-Qahirah : Wabbah.

al-Sarakhsi, Hsam al-Suddin Muhammad bin Ahmad. n.d. **Kitab al- Mabsut**. Egypt : Dar
al-kutub.

al-Shafi'i, n.d. **al-Aum**. al-Maktabah al-Shamilah.

Saiyid Sabiq, (1998). **Fiqh al-Sunnah**. Beirut : Dar al-Fikr.

Ibn al-Rushd, Abu al-Walid Muhammad bin Ahmad al-Qurtubi. 1983. **Bidayah
al-Mujtahid waNihayah al-Muqtasad**. Madinah : Dar al-'Ulum wa al-Hikam.

Ibn al-Jauzi, Jamal al-Din Abu al-Faraj abd al-Rahman bin abi al-Hasan. 1984. **Zad al-
Masir**. Beirut: al-Maktabah al-Islami.

Certo, Samuel C. (2000). การจัดการสมัยใหม่. แปลจากเรื่อง Modern management แปลโดย
พจน์ นนทศักดิ์ และพะพนธ์ ปงเมือง. กรุงเทพฯ: เพียรสัน เอ็ดดูเคชั่น อินโดไชนา.

al-Zuhaili, wabbah. (1985). **al-Fiqh al-Islami wa Adilatuh**. Beirut Dar al-Fikr.

Binbaz, n.d. **Majmu'a Fatawa Ibnbaz**. al-Maktabah al- Shamilah. V.3.35.

al-Shaukani, Muhammad Bin Ali Muhammad. n.d. **Nai al-Autar**. al-Maktabah
al- Shamilah